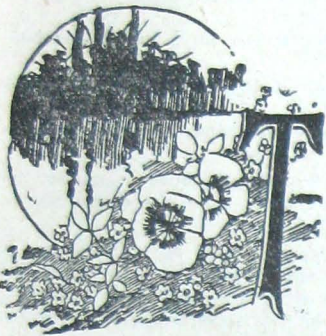

Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ ΤΟΥ 21

Ο πολέμιος και γιατρός του Άγωνα Απόστολος Μαυρογένης. Άναμνήσεις Μαθουσάλα. Η μάχη της Βέργας και το δρεπάνι μιας Μανιάτισσας. Το δραματικό του επεισόδιο στη μάχη των Δερβενιακίων. Ο Μαυρογένης μπροστά στον Κελοκετρώνη. Η φίλια του με τον Γεώργιο Α'. Πώς περνούσε τις τελευταίες του μέρες το λείψανο του Άγωνα. Ο τραγικός θάνατος του σε ηλικία 108 ετών, κτλ.

Στις 8 Νοεμβρίου 1906, δηλαδή πρό εικοσιοχτώ ετών, πέθανε στις Αθήνας ο τελευταίος επίσημος αγωνιστής της Ήπαναστάσεως του 21. Ήταν ο αρχίατρος Άπόστολος Μαυρογένης, μορφή εξαιρετική του Άγωνα, σεβαστός στην Αθηναϊκή κοινωνία, που ήξερε την περιπετειώδη ζωή του.

Ο Άπόστολος Μαυρογένης είχε γεννηθή στην Πάρο, στο 1797, επομένως πέθανε σε ηλικία 108 ετών. Υπήρξε ο πρώτος στρατιωτικός ιατρός της αναγεννηθείσης Ελλάδος και γι' αυτό, όταν εσυμπλήρωσε την εκατονταετηρίδα του, οι στρατιωτικοί γιατροί των Αθηνών έδωσαν μεγάλο

γεύμα προς τιμήν του. Τότε διαβάστηκε δυνατά και ακούστηκε απ' όλους με συγκίνηση, το ακόλουθο έγγραφο, που το παρουσίασε ο τιμώμενος αγωνιστής στους συναδέλφους του :

ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΟΝ

Ο υποφαινόμενος πιστοποιώ ότι ο κ. Άπόστολος Μαυρογένης, ιατρός, παρευρέθη υπό την οδηγίαν μου ως αξιωματικός και ιατρός εις την μάχην των Δερβενίων κατά του Ίμπραϊμ Πασσα, καθώς και εις την μάχην Δραμπόλας έδειξε μέγαν ζήλον και πατριωτισμόν πολεμιώντα κατά των έχθρων. Έπομένως εθεράπευσε άμισθί και όλους τους πληγωμένους από τας ρηθείσας μάχας, και κατ' αίτησιν του ειρημένου Μαυρογένους δίδω το παρόν μου διά να του χρησιμεύση.

Έν Καλάμαις τη 14 Νοεμβρίου 1840.
Νικήτας Φλέσσας
Άντισταγματάρχης

Κατά το γεύμα ο Μαυρογένης διηγήθηκε μερικές αναμνήσεις της νεότητός του, και πρώτα - πρώτα ένα επεισόδιό του μ' ένα Γάλλο αξιωματικό του Μαθώνος.

— Είχα αγαπήσει μιá κοπέλλα στη Μεθώνη και την πήρα γυναίκα. Την ελάτρευα. Μιά μέρα την είχα πάρει μπράτσο και πηγαίναμε σ' ένα δρόμο της Μεθώνης. Για τη γυναίκα μου το πάσιμο από το μπράτσο ήταν κάτω, που με διαταγώ και ντροπή το δεχότανε. Τι τά θέλετε... Η γυναίκες εκείνου του καιρού ήταν πολύ ντροπαλές, απλές. Άξαφνα, φάνηκαν από κάτω δυό κομφοί Γάλλοι αξιωματικοί, που ήταν στο κέρφι... Καθώς με είδαν με τη φουστανέλλα μου, ένόμισαν ότι μπορούσαν να μη τηρήσουν τους κανόνες της αβρότητας και να βαδίσουν κατευθείαν επάνω μας. Γελάστηκαν όμως, γιατί εγώ ήμουν Εύρωπαιός ! Η γυναίκα μου, με την άφελή της εϊγένεια, μου άφησε το μπράτσο και παραμέρισε, για να περάσουν οι Ξένοι. Ένας απ' αυτούς τότε, την έχτύπησε ελαφρά στον ώμο, λέγοντας :

— O ! vous êtes aimable ! (Είσατε αξιγάπητη) ! ...

— Cochon ! (γουρουνί !), του άπάντησα.

Ο Γάλλος αξιωματικός έμεινε εμβρόντητος. Δέν το περίμενε. Του ζήτησα τ' όνομά του και το σώμα του έν Μεθώνη στρατού, όπου υπηρετούσε. Μου τό έδωσε, πάντα σατισμένος. Έγώ πήγα τη γυναίκα μου στο σπίτι κι' έπειτα παρουσιάστηκα στο Γάλλο διοικητή και του ανέφερα την προστυχιά του αξιωματικού.

— Δέν βαρύνεστε, μου είπε ο διοικητής. Ήταν μεθυσμένος.

— Αυτό μου εϊνε άδιάφορο ! άπάντησα.

Και κάλεσα το Γάλλο σε μονομαχία, γιατί είχα γίνει έξω φρενών.

Ζούσε τότε κάποιος Λεοντάσης, αξιωματικός του Ναπολέοντος, Έλλην πολεμιστής φοβερός. Αυτός ήταν πολύ φίλος μου, και επειδή ζητούσε διαρκώς άφορμή να ξεκοιλιάση κανένα, μου είπε :

— Δέν αφήνεις, καιμένη Άπόστολε, να

μονομαχήσω εγώ με το Γάλλο ;

Ένουείται ότι αυτό ήταν άδύνατον και τον παρακάλεσα μόνο να μου χρησιμεύσει ως μάχτης.

Η μονομαχία ώρίστηκε να γίνη με ξύφος. Έγώ δέν ήξερα, και ο Λεοντάσης με μάθανε επί δέκα μέρες. Άμα έμαθα κάμποσο, έμονομαχήσα με το Γάλλο. Με τρύπησε στην καρδιακή χώρα κι' άκόμη τώρα το παλιό εκείνο τραύμα μ' ένοχλει. Λίγο άκόμη και θά μου περνούσε την καρδιά. Την ίδια όμως στιγμή τον έτρώτση κι' εγώ στο λαϊμό, πολύ σοβαρώτερα. Κι' έτσι έτελείωσε το επεισόδιο αυτό.

Χαρωατηρίζοντας την Ήπαναστάσι, ο Άπ. Μαυρογένης έλεγε :

— Έπολεμούσαμε τους Τούρκους, χωρίς ούτε ιδέα να μας έλθη ποτέ ότι ή Έλλάς θά ελευθερωθή. Λέγαμε μόνο : «Χτύπα τον τύραννο, που ξέρεις τί μπορεί να γίνη»...

Μιλώντας επίσης για την περίφημη μάχη της Βέργας, που έλαβε κι' αυτός μέρος, διηγήθηκε πως είδε μιá Μανιάτισσα, από τις άνδρογυναίκες που ώρησαν κατά των έχθρων, σε μιá κρίσιμη στιγμή της μάχης, να πιάνη έναν άρσάτη και να τον σφάζη με το δρεπάνι της ! Κρατούσε ύστερα ή λεβέντισσα αυτή το κεφάλι του από τά μαλλιά ! ...

Ο διορισμός του Μαυρογένη στην ελευθερωμένη πεδιά Έλλάδα έγινε από τον Ίω. Καποδίστρια :

«Διορίζομεν τον κ. Άπ. Μαυρογένην ιατρόν του έν Σαλαμίη Στρατιωτικού Νοσοκομείου της έν Έλευσίνι έδρευούσης στρατιωτικής μοίρας, όστις θέλει άπολαμβάνει 70 φοίνικας μισθόν και τρείς μερίδας άρτους».

Έν τούτοις, ο Άπόστολος Μαυρογένης υπήρξε άντικαποδιστριακός. Έλεγε :

— Τον κυβερνήτη τον έφαγε ή τάσις που είχα να κοιματίζετα. Είχε περικλωθή από μιá κλίκα, που όλοένα του δημιουργούσε νέους έχθρους. Αυτόι κατεδίωξαν τους Μαυρομυχαλαίους και τους έσπρωξαν στο φόνο. Έμένα τον ίδιο, με κάλεσε μιá μέρα ο στρατιωτικός διοικητής του Ναυπλίου και με επέπληξε γιατί επήγα στη Μάνη να θεραπεύσω τη γυναίκα του Πετρούπη ! Ήτανε διαγωγή αιτή, πουδειχναν στον ήγεμόνα της Μάνης ;

Και ο Άπόστολος Μαυρογένης θυμώταν απέξω και άπήγγελε με στόμφο όλόκληρο το όχλοκρατικό ποίημα του Σούτσου εναντίον του Ίω. Καποδίστρια :

Ένας πλάνος Κερκυραίος όρκους, νόμους παραβαίνει, με τό μισωτό του χέρι, κι' Έλληντας άλυσσοδένει ! ...

Κάποτε, ο Παναγιώτης Σούτσος έκάλεσε τον Μαυρογένη, τον Γρίβα και άλλους σε γεύμα, κατόπι της μάχης στο Κουτσουλιό. Στο γεύμα παρεκάθησαν και διάφοροι άρχοντες, καλομαθημένοι. Όταν έφεραν κάτι ψητές πάπιες, σηκώθηκε ο Μαυρογένης, κρατώντας ένα μαχαίρι, για να τις κοιματίσει, με ιδιαίτερο τρόπο. Έπειδή όμως ήταν τραυματισμένος, είχε δόσει το χέρι του μ' έναν μικρό επίδεσμο. Αυτό έκανε σε μερικούς κάποια έντύπωση, όχι βέβαια εύχάριστη, άφου έπρόκειτο να φάνε οι άνθρωποι.

— Ήμουν όμως γιατρός, έλεγε ο Μαυρογένης, και μπορείτε να φαντασθήτε πόσο πάλλευκος και άσηπτικός ήταν ο μικρός εκείνος επίδεσμος.

Μα στο γεύμα ήταν και μιá κυρία Φαναριώτισσα και είπε σε μιάν άλλη, που καθόταν κοντά της, Γαλλικά :

— Τί θέλει αυτός ο μάης εδώ ;

Ο Μαυρογένης έπλησίασε τότε την κυρία και της είπε Γαλλιστί :

— Κυρία μου, μίν κυττάτε που φορώ φουστανέλλα. Ξέρω τη γλώσσα του Βαλταίου.

Κόκκαλο ή Φαναριώτισσα.

Κατά τά τελευταία χρόνια της ζωής του ο γερό αγωνιστής είχε χάσει την δ-

ΡΟΜΙΟΤ.

ρασί του. Έννοείται ότι αυτό έγινε σιγά-σιγά. Δηλώνεται λοιπόν το ακόλουθο σχετικό ανέκδοτο, που φανερώνει τρομερό ηρωισμό Μαθουάλα:

Ο Μαυρογένης στεκόταν μ' ένα λόγο στην όδω Κηφισιάς και άπειθαίρε της πρόσδοτης, βλέποντας με το λιγιστό φως τον έναν...όδοστρωτήρα, που έδουλε, προς δόξαν του άτιου και της ταχίτητος! Έβλεπα πέρας από 'κει ένας τιηλός, γκίζοντας με το μαστούνι του να βρη το δρόμο. Ο Μαυρογένης, βλέποντας τον τιηλό, γρίζε στο σύντροφό του και ελε σοβαρώτατα:

—Φοβερό πράμα να χάζη κανείς τα μάτια του... Φανταστήθε ότι έχω από τ'ώρα άρχισο να μη βλέπω... Και ήταν 39 ετών...

***

Στάς Αθήνας, ο Άπόστολος Μαυρογένης κατοικούσε με την πατριωτική του οικογένεια — παιδιά, Έγγονοι, διαγγόνιοι, άλλοι συγγενείς — στην όδω Μεθώνης αριθ. 10. Ο μεγαλύτερος γιός του ήταν κ' αυτός άπόστολος άρχιαιρος. Τα μάτια του, που είδαν τρεις άδους (τόν 18ον, τόν 19ον και τόν 20όν), είχαν σκοτεινάσει πεία. Ένας μικρός Έγγονός του τόν διασκέδαζε, παίζοντας στο φλάουτο δημοδή άσιατα.

Έκει έπήγαυαν πολλοί να τον έπισκεφθούν και να του φίλησουν το δεξί χείρ, από το όποιον έβλεπε το μικρό δαχτυλάκι. Τό είχε κόψει μιά σφαίρα στη μάχη του Κοκκοζοτρόφι. Λίγους μήνες πριν τού θανάτου του ο Άπ. Μαυρογένης έδωσε μιά συνέντευξη σ' έναν Αθηνάο δημοσιογράφο. Έλε ότι εύτυχός ή Έλληναή Έπανάστασις τόν είχε βρη στο τέλος των έποσηρωτικών τόν σπουδών, που τις έκανε στην Πεία της Ιταλίας. Απλοαποτόχως, συνδεομένης από έπτά Ιταλούς φίλληγες, έτρεξε κ' αυτός στη φωνή της άγονίζουσής πατρίδος. Προήτηρα όμως πέφσαν από τη Φλοισφύρα και άγρόαυαν όπλα και πολεμωφία. Παρωπάστησε στόν Θεό. Κοκοζοτρόφι και τού ελε δ' ήθε να λάθη μέρος στόν Άγώνα με το νουφάρα του, αλλά και με τη έπιστήμη του. Ο Κοκοζοτρόφις ζήραρε πολύ, γιατί ό γιαιρός στο στρατεύμα ήσαν λίγα και ό περισσότεροι έπληροικοί, κομποφονάτες.

Στά Λερβενάια ο Άπ. Μαυρογένης, ληρωφόντας ότι είνε γιαιρός και έποιούσε ότι ή ζώνη του είνε πολύτιμη για το στρατό, ρίχτηκε κ' ένθουσιασμο στη μάχη, μιά γούφορα έπεσε κάτω, με μιά σφαίρα στο κεφάλι. Έντυχός, το τραύμα δέν ήταν θανατηφόρο. Τό κατάλαβε κ' ό ίδιος και ελε στο Κοκοζοτρόφι, άστυνείωνος:

—Άσχημέ, ό γιαιρός θέλει γιαιρό...

Τού έφεραν τόν ασπιλοειαστή και σινάδελοφ το Γιατρόο, ό όποιός διάταξε να τόν μεταφέρουν στο γειτονικό χωριό της Νερέας, όπου τόν έβαλαν σ' ένα σπίτι. Έμεινε 15 μέρες στο νοσέβιατι. Τό σμιάδι της σφαίρας φωνάταν καθαρά ως τα γεωμάτια του. Πρέπει να σημειωθεί ότι όταν ο Μαυρογένης έπεσε τραυματισμένος, δέν βρισκόταν κανείς κοντά του και ή άμφοραγία του ήταν άκατάσχετη. Έσχισε άμέσως μιά λουρίδα από το ποικασίο του, έδεσε κ' αυτή το κεφάλι του σφιχτά, κ' έτσι σταμάτησε το αίμα, ως που ύπασσε και πήγε και βρήκε τους άλλους.

***

Ο Βασιλέης Γεώργιος Α' τιούσε έξαιρετικά τόν Άπόστολο Μαυρογένη. Τόν όνόμαζε κη ζώσα ιστορία του Άγώνος. Έστειλε συχνά ένα από τ' άμιάτα του να τόν φέρνει στο παλάτι. Τόν είχε τιμήσει και με όλη τη σερία τόν παρασημώ.

Ο θάνατος του Άπ. Μαυρογένους έγινε με τραγικές συνθήκες. Ένας Έγγονός του, έξαιρετικά φίλος, είχε λάβει μέρος στοίς Πανελληνίους Άγώνες ως ποδηλάτης και τραυματίστηκε βαρεία. Όταν τόν φεραναν σπίτι, ό επαπούες, συρνημμένος, έτρεξε να τόν ύποδεχθη νικητή άμφορτο, μη βλέποντας όμως, παρατίστησε. Έπεσε από τη σκάλα κ' έμεινε νεκρός. Ο Έγγονός του αυτός είνε ό καλλιτέχνης ζωγράφος και σήμερα κάλληλος της Έθνικής Βιβλιοθήκης κ. Νικόλαος Μαυρογένης, ό όποιός έτι όλόκληρα διασκέδαζε τόν ένδοξο παπτού του παιζοντας φλάουτο, και στην ενγένεια του όποιον όφειλομμε πολλές πληροφορίες για τη σίνταξη του παρόντος άρθρου.

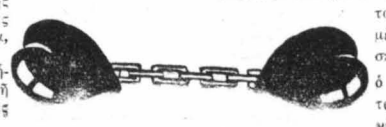
ΑΠΟ ΠΑΝΤΟΥ

ΤΑ ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΑ'ΙΖΕΡΙΝΑΣ

Η μακαρίτισσα αυτοκράτειρα της Γερμανίας, ή πρώτη γυναίκα του έξωροτου Κάιζερ, είχε την λουσιώτερη σνλόγη σπανίων κοσμημάτων κ' όταν έμφανίζονταν σέ επίσημες τελετές, παρουσίαζε τού θέαμα ενός ήλικου συστήματος, ότως έγραφε κάποιος σύγχρονός της.

Στά μαλιά της, στο λαμώ της, σ' αυτή της, στα δαχτυλά της και στα μπάτια της, στο στήθος της και τη ζώνη της άπάνο, λαμποκοπούσαν κ' άστραφταν έκατονάδες μεγάλες διαμαντοπέτες και χιλιάδες ροιμάνια, ζαφείρα και τοπάτια...

Η μαγία της έπιδείξεος της αυτοκρατείας ήταν τόσο μεγάλη, ώστε δέν της έφταναν να φορη μόνο τα δικά της κοσμήματα, αλλά πολλές φορές στωλίζονταν και με τα κοσμήματα τού στέματος.

ΑΠΟ Τ' ΑΠΙΣΤΕΥΤΑ

ΤΑ ΡΕΚΟΡ ΤΗΣ ΠΟΛΥΤΕΚΝΙΑΣ

Έφτα παιδιά—έφτα καπετανέοι! Μισή ντουζίνα πόλιεμαν κ' ένας κενυιάδος πορτοφελός! Έφτα δίδυμα στη σειρά. Οι συνηκεβανέντες σύζυγοι. Μιά άλλοικη συμπρωσις. Κηδίες πού της άκλουδουδν πληθή άπογόνων. Η Ούγγαρηκιά πού γεννεοβλάει σάν κενυέλι. Γεράματα και χερπέρο τοκεται. Το ρεκορ της πολυτεκνιας. Τι άναφέρουν τα κιτάπια, κτλ.

Άσφαλώς πολύ λίγες κηρίες μπορούν να καταρρίφουν το ρεκορ μιάς Άγγλίδος από το Κρήτε, όνομαζομένης Σιλβία Στέν, της όποιας και τα έπτά παιδιά είνε άξιοματωικοί στόν Άγγλικό στρατό.

Επίσης μιά άλλη Άγγλική οικογένεια, από το Σουόσεξ, έχει μιση νουζίνα άγρόια, τα όποια ύπηρετούν ως πόλιεμα στο ίδιο άστυνωικό τμήμα. Το πό περιεγο σχετικός, είνε ότι ή άδελφή τών πόλιεμαν ατών, ένα νοσημώτατο κορίτσι, έχει παντρευθη έναν έπακίνδυνο πορτοφελό, τόν όποιον ό κωνιάδα του πόλιεμαν δέν έννοχίζον διάλον σχεδόν, προς χάριν της άδελφής τών.

***

Σε μιά Σωωτοξέικη πάλιν οικογένεια σνεθή το έξής καταπληρωτικό φωνόμενο: Η σύζυγος έγέννησε στη σειρά έπτά φορές δίδυμα... Αεκατίσεσρα δηλαδή, το όλον, άγρόια και κοριτσία...

***

Σε άλλους σχεδόν τούς κατοίκους του Νέου Κόσμου είνε γνωστές ή διαβολικές συμπτώσεις, ή όποιες σινέβησαν στην οικογένεια του Ζωοσία Κέιπ. Ο Ζωοσίας Κέιπ και ή γυναίκα του πέθαναν κ' ό δυό την ίδια ώρα και θάφτηκαν κατόπιν μαζί στόν ίδιο τάφο.

Τό πό παρόξενο όμως σ' αυτή την ιστορία, είνε το έξής: Και ό γονέι, τού Ζωοσία Κέιπ και της σύζυγος τών πέθαναν επίσης την ίδια ώρα και θάφτηκαν μαζί σέ κοινούς τάφους...

***

Τόν περασμένο χρόνο, στο Έλλινόε της Αμερικης, ό περιεγο παρακολούθησαν το έξής πρωτοφανές θέαμα: Έξη κόρες με τούς σύζυγους τών και πέντε γιοί με τις γυναίκες τών άκολούθησαν την κηρία του πατέρα τών, ενός πρεσβίτη από το Κανσάς. Ο μακαρίτης είχε 14 παιδιά εν όλω και 60 έγγονους...

Λίγες μέρες κατόπιν έγινε στο Έλλινόε μιά δεύτερη κηρία, μιάς έκατονοτίδος γρηάς.

Στην κηρία της γρηούλας αυτές παρεβήθησαν τα δωδεκα παιδιά της, έξη άγρόια και έξη κοριτσία, ό έξη γιαιροί της, ή έξη νηδες της, τα 52 έγγονα της και τ' ό διαγγόνια της...

***

Μιά γυναίκα πάλιν, ή όποια κατοικεί στο Γρίσπεκ της Ούγγαριας, έχει γεννήσει ως τώρα 20 παιδιά, ως έξής, άν αγαπάτε: Πρώτα τριδυμα, κατόπιν δίδυμα, ύστερα πάλιν τριδυμα, κατόπιν δίδυμα, έπειτα ένα, ύστερα δίδυμα, πάλιν δίδυμα και μετά ένα, ένα, ένα, ένα, ένα, ένα...

Στό Ροστόβ της Ρωσίας, μιά άλλη μητέρα, ήλικίας σήμερα 102 ετών, γεννησε 25 παιδιά, τα όποια άμως της πέθαναν όλα από διαθερίδα ή Έντοίτιος, ή άτιχη αυτή ηηφεία, ή όποια όνομαζεται Κηρόνοβα Βρόβατς, δέν άπογοητέικε τελείως και φροντίσει να παραγορηθεί με την γέννησι ενός νέου παιδιού. Τό τελευταίο αυτό παιδί τού γέννησε σέ ήλικία 85 χρόνων...

Σ' ένα χωριό της όρενής περιούχης τού Κοκκαλά, στη Νότιο Ουάλια, ζή μιά μητέρα έβασε και ενός παιδιών. Η γυναίκα αυτή είνε 5-κατό χρόνων, κ' άμως δουλάνει μόνη της, σάν κοριτσάκι...

***

Τό περασμένο καλοκαίρι, στο Πρέστ της Ιρλανδίας, μιά γρηά, ήλικίας 100 και πλέον χρόνων, παρακάθησε σ' ένα γεύμα, τού όποιον παρέφθαναν προς τιμήν της ό απόγονοι...έντε γενεών...

***

Ένας κτηματίας, ό όποιός κατοικεί στο Άλλεν της κομητείας Κέντοικε, έχει 29 παιδιά, 105 έγγονα και 35 διαγγόνια.

Επίσης μιά Γερμανίδα, ή όποια πέθανε στο Μόναχο τόν περασμένο αιώνα, είχε 327 απόγονους. Η «καρπώρη» αυτή γυναίκα είχε παντρευθη τέσσερες φορές.

Ότόσο, ένας Αμερικανός πύστω, ήλικίας 107 χρόνων, καταρρίπτει κάθε προηγούμενο ρεκορ: Οί απόγονοί του φτάνουν τούς 1.081...

***

Τέλος, το μεγαλύτερο ρεκορ στις γεννήσεις, πού έχει σημειωθη ως σήμερα, τού κατέχει κάποιος ιρλαντοφυγός, ό όποιός ζούσε με την γυναίκα του σέ μιά πόλι της Βορείου Άγγλιας. Σύμφωνα με τα ύπόχογνα ληξιαρχικά βιβλία, τα όποια βρισκονται στη Βιβλιοθήκη τού Βρετανικού Μουσείου, ό ύφαντοφυγός αυτός, από το 1660 ως το 1780, ήταν...συννεύθυνος με την γυναίκα του για την γέννησι 89 παιδιών...